

позволяє не тільки відслідкувати поетапність самого процесу емоціональної саморегуляції поведінки юнаків, але і дозволяє оцінити ступінь емоціональної зрілості і рівень розвитку особистості молодого чоловіка.

Ключеві слова: емоціональна саморегуляція, емоціональна компетентність, емоціональна стійкість, емоціональна зрілість, емоціональність, юнацький вік.

In the article, the technology of development of emotional self-regulation of young people in the process of studying at university is grounded. The described technology of emotional self-regulation at a young age is considered in the interrelation of all key spheres of personality: motivational and requirement (hierarchy of personality needs, prevailing motivation for success or avoidance of failure), value-emotional (value system and dominant emotions), cognitive (reflection and self-analysis of emotions), regulatory-behavioral (volitional processes and system of emotional response) and emotional-character character (emotional characteristics of the personality that promote or impede emotional self-regulation). The algorithm of educational and corrective measures aimed at the development of emotional self-regulation in young people - university students in terms of learning and independent activity is proposed. The first stage in the implementation of this technology is a series of educational and corrective actions, the purpose of which is to master the techniques of emotional self-regulation by young people for their independent use. The second stage is the direct daily work of the youth and the recording of the results of using the techniques of emotional self-regulation. The third stage is meetings with project participants to monitor the efficiency and regular performance of tasks. The fourth stage involves educational activities involving experts, which will contribute to the formation of the motivational component of emotional self-regulation. The fifth stage is a psychological lecture for university teachers on the peculiarities of the emotional sphere of adolescents, the purpose of which is to provide timely social and psychological support. Finally, the final sixth stage remains peer-to-peer educational activities undertaken by project participants for peers and undergraduate students to actualize knowledge and reinforce the practical skills of emotional self-regulation.

Key words: emotional regulation, emotional competence, emotional stability, emotional maturity, emotionality, adolescence.

УДК 159.947.24:17.022.1:378.011.3-057.87(045)

DOI 10.31339/2413-3329-2020-1(11)-270-273

Щербан Тетяна Дмитрівна,
доктор психологічних наук, професор,
orcid id 0000-0002-3702-8029
Щербан Ганна Вікентіївна,
старший викладач,
Мукачівський державний університет, м. Мукачеве

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ ПЕРШОКУРСНИКІВ

Мета представлено дослідження полягає в емпіричному дослідженні психологічних особливостей розвитку цінностей життєвих перспектив студентів. Проведений кореляційний аналіз отриманих емпіричних даних довів взаємозалежність тривожності, рефлексивності, самоставлення та ціннісних орієнтацій в юнацькому віці, що мають певний вплив на узгодження життєвих перспектив юнаків. Факторний аналіз дозволив виокремити фактори розвитку ціннісної сфери студентів: «соціальність»; «Я - концепція»; «ауторефлексія»; «екстернальність». Перспективою подальших досліджень є розробка та апробація корекційної програми, яка буде спрямована на розвиток виокремлених факторів, що детермінує розвиток всієї системи цінностей життєвих перспектив студентів.

Ключові слова: професійне навчання, детермінація, ціннісна сфера, психодіагностичні методи, корекційна програма.

Постановка проблеми. Сьогодні соціальні, економічні та політичні трансформації зумовлюють ґрунтовні суспільні зміни. Важливе місце у зазначеній проблемі посідає дослідження змін суспільної свідомості, тобто змін ціннісних парадигм у бік усвідомлення пріоритетів життєвих перспектив. Саме цінності спрямовують особистість будувати свій соціально привабливий світ, виходячи за межі звичайного стереотипного. Ціннісна свідомість творить власний світ, світ емоційних переживань, ціннісних образів, життєвих перспектив. У ціннісній формі людина суб'єктивно зовнішню дійсність, привласнюючи її, наділяючи людськими смислами.

Проблема планування свого майбутнього стає особливо актуальною і визначає думки і переживання особистості саме у студентські роки. Це пов'язано з тим, що саме у цей період на людині лежить відповідальність не тільки за формування власного смислового визначення, але і за його реалізацію. Таким чином, проблема формування життєвих перспектив у особистості, яка здобуває свій фах, має велике значення для психології.

Сьогодні маємо мінливий світ: змінюються цінності, з'являються нові потреби, інтереси, а деякі потреби зникають, змінюються соціальні контакти, їх зміст, їх особливості та види; з'являються нові професії, видозмінюються старі, є професії, які об'єднуються, є професії, які зникають. Все це актуалізує проблему розвитку особистості, її самореалізації, вимагає від особистості планування свого майбутнього, корекції своїх дій, вчинків, поведінки, узгодження своїх планів з інтересами, нахилами та соціальними умовами. Процес компетентнісного професійного навчання у вищих закладах освіти повинен формувати у студентів

не тільки «hard skills», але саме і «soft skills». Причому, саме цінності активізують пізнавальну, професійну та особистісну активність індивіда, яка є основою «soft skills». Отже, вирішальним у процесі розвитку особистості спеціаліста, який здобуває свій фах, є процес формування його системи цінностей життєвих перспектив [1].

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Активні пошуки свого місця в житті, планів на майбутнє на основі визначення покликання – все це й створює особливу соціальну ситуацію формування особистості у даний віковий період [2]. Багатогранні аспекти юності знайшли своє відображення у працях багатьох видатних психологів, а саме С. Холла, Е. Шпрангера, Ш. Бюллер, К. Левіна, Ж. Піаже, Е. Еріксона. Л. Виготський, О. Леонтьєв, Б. Ананьєв, Д. Ельконін, Л. Божович розглядають даний період з точки зору зміни соціальної позиції особистості.

Проблема формування ціннісних орієнтацій як змістовної основи життєвої перспективи в юності розглядалася багатьма дослідниками в різних аспектах: зміст ціннісних орієнтацій і ступінь сформованості їх структури; умови та загальні особливості їх формування; вплив ціннісних орієнтацій на професійне самовизначення.

Життєві цінності існують у двох площинах, які пов'язані динамічними взаємозв'язками. Цими площинами є стержневі життєві цінності, особистісні смисли життєвих ідеалів (бажане), і все, що є безпосередньо доступним і пов'язаним із реалізацією конкретних цілей, які легко досягаються (доступне). Усвідомлення співвідношення цих двох площин - бажаного і доступного - впливає на становлення життєвої перспективи в ранній юності. Розходження

між бажаним і доступним, особливо в період виникнення й становлення життєвої перспективи, може дезгармонізує впливати на цей процес. Саме тому, проблема співвідношення бажаності і доступності життєвих цінностей в уявленні студентів при побудові ними життєвої перспективи вбачається нами особливо актуальною.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали науково-психологічні положення про сутність і закономірності становлення особистості в ранньому юнацькому віці (Л. Виготський, Л. Божович, І. Кон, І. Дубровіна та ін.); становлення самосвідомості і стійкого образу своєї особистості, свого „Я” (В. Бойко, І. Кон, А. Варга, П. Якобсон та ін.); становлення особистості в юнацькому віці (С. Холл, К. Левін, Е. Шпрингер, Ж. Піаже, Л. Виготський, В. Давидов, Л. Божович, О. Леонтєв, Д. Ельконін).

Вітчизняні науковці ґрунтовно досліджували проблему професійного становлення, формування життєвих перспектив щодо професійної самореалізації Н. Мосол [3] та професіогенезу В. Панок [4], Н. Пов'якель [5], Т. Титаренко [6, с.21-23], Н. Чепелева [7, с.102-108]). Пошук цінностей, особливо для молодого покоління, є не простою проблемою. Л. Романок стверджує, що соціальна валідність особистості залежить від ступеня засвоєння нею моральних цінностей [8, с.440-445]. Узагальнюючи відмітимо, що у психологічній літературі недостатньо даних про те, який вплив здійснює навчально-професійний процес вузу на формування системи цінностей життєвих перспектив.

Мета статті полягає в емпіричному дослідженні психологічних особливостей розвитку цінностей життєвих перспектив студентів. Для вирішення поставлених завдань дослідження був використаний комплекс методів: аналіз та узагальнення наукових літературних джерел; психодіагностичні методи; кількісний аналіз даних за допомогою методів математичної статистики.

Результати дослідження. Дослідно-експериментальна робота спрямовувалася на здійснення аналізу психологічних особливостей формування життєвих перспектив студентів. Вибірку досліджуваних склали студенти першого курсу Мукачівського державного університету в кількості 180 осіб. У дослідженні використані наступні методики: методика оцінки рівня ситуативної та особистісної тривожності (Ч. Спілберга, Ю. Ханіна); психодіагностична методика виявлення індивідуальної міри рефлексивності А. Карпова; тест-опитувальник самоставлення В. Століна, С. Пантелєєва; методика виявлення ціннісних орієнтацій (М. Рокіч). Отриманий емпіричний матеріал слугував базою для подальшого статистичного аналізу, який було здійснено за допомогою програмного забезпечення SPSS v.21.

Успішно сформувані професійні плани в майбутніх фахівців можливо шляхом залучення їх у психокорекційну програму, яка ґрунтується на розвитку їх цінностей. Для виокремлення тригерів, на які буде направлена корекційна програма, необхідно використати факторний та кореляційний аналіз [9, с.59-63]. Даний аналіз дозволив зробити висновки стосовно взаємозв'язків і тенденцій цінностей молоді, тобто щодо психологічних особливостей розвитку ціннісних орієнтацій студентів. Емпіричною базою математично-статистичного аналізу слугували показники шкал методик, які застосовані у процесі дослідження: особистісна та ситуативна тривожність (методика оцінки рівня ситуативної та особистісної тривожності), рефлексивність (методика рефлексивності), закритість,

самовпевненість, самоуправління, відзеркалене самоставлення, самоцінність, самоприв'язаність, внутрішня конфліктність та самозвинувачення (опитувальник самоставлення), інструментальні та термінальні цінності (методика виявлення ціннісних орієнтацій).

Кореляційний аналіз дав змогу виокремити та проаналізувати компоненти цінностей студентів та їх детермінацію певними особистісними характеристиками: тривожністю, рефлексивністю, самоставленням (значущі на рівні менше 0,05). Доведено взаємозалежність тривожності, рефлексивності, самоставлення та ціннісних орієнтацій в юнацькому віці, що мають певний вплив на узгодження життєвих перспектив юнаків. Виокремлено ряд важливих кореляційних зв'язків, причому деякі з отриманих кореляцій спостерігаються у межах однієї методики, інші – є абсолютно очевидними відповідно до сучасних психологічних досліджень. Тому, свою увагу ми зосередили на аналізі саме тих кореляційних зв'язків, які були достатньо неочікуваними. Вважаємо, що саме вони складатимуть психологічні особливості розвитку ціннісних орієнтацій у студентів-першокурсників. А саме.

Діагностовано негативний зв'язок між шкалами:

– життєвої мудрості і любові (-0,429). Вважаємо це певним підтвердженням сміливих поглядів ряду вчених, які розглядають феномен любові як ірраціонального, не конструктивного переживання, яке віддаляє суб'єкт від раціональності;

– матеріального забезпечення і творчості (-0,441). Вважаємо, що розуміння даного зв'язку детерміновано уявленням про творчість як пошукову активність з встановлення нових зв'язків і відношень задля вирішення нагальних життєвих потреб низького рівня;

– вихованості і широти поглядів (-0,393). Даний зв'язок дає підстави передбачати, що у студентів вихованість є обмежуючим фактором пізнання оточуючого світу. Даний результат вважаємо актуалізує проблему пошуку оптимального балансу виховання, можливість свободи пошуку себе з однієї сторони та успішної соціалізації і засвоєння навиків соціальної взаємодії – з іншої.

Цікавими позитивним зв'язком характеризуються шкали творчості та сміливості у відстоюванні думки (0,426). Це пояснюватись впевненістю у незалежності мислення, відсутності конформності, відчуття власних логічно-обґрунтованих переконань і бачень оточуючого світу, яке надає впевненість у власних судженнях, а творчість саме і є драйвером забезпечення даної пошукової активності.

Для вирішення поставленого завдання використано факторний аналіз, який дав змогу виділити шкали, які мають найбільші факторні навантаження. У результаті отримано 5-ть факторів (п'ять важливих груп психологічних особливостей розвитку ціннісних орієнтацій першокурсників). Статистичний аналіз підтверджує, що дані фактори є найбільш стабільними і такими, які «пояснюють» 39% дисперсії. Констатуємо, що факторні навантаження видобутих факторів є високими: 9,5%, 8,6%, 8%, 6,5% та 6,4% відповідно для 1-го - 5-го факторів, що дозволяє нам зробити висновок не тільки про рівнозначність факторів, але і про якісні результати фактичної факторизації. Розглянемо аналіз розподілу за факторами: первинні власні значення, суми квадратів факторних навантажень для видобутих факторів та суми квадратів факторних навантажень після обернення необхідний для визначення частки дисперсії, що «пояснюються» виокремленими факторами (таблиця 1).

Таблиця 1

Компоненти сумарної дисперсії для виокремлених 5-ти факторів

Фактор	Початкові власні значення			Суми квадратів факторних навантажень для видобутих факторів			Суми квадратів факторних навантажень після обернення		
	Разом	% дисперсії	Кумулятивний %	Разом	% дисперсії	Кумулятивний %	Разом	% дисперсії	Кумулятивний %
1	4,627	9,640	9,640	4,627	9,640	9,640	4,600	9,584	9,584
2	4,325	9,009	18,649	4,325	9,009	18,649	4,136	8,617	18,201

Продовження таблиці 1

3	3,83	7,978	26,627	3,83	7,978	26,627	3,82	7,966	26,167
4	3,190	6,646	33,273	3,190	6,646	33,273	3,131	6,523	32,690
5	2,802	5,838	39,111	2,802	5,838	39,111	3,082	6,421	39,111

Отримано наступний розподіл факторів.

1. Фактор «Соціальність» (9,58% дисперсії), у який увійшли наступні показники: замкнутість, здоров'я, наявність друзів, щастя інших. Даний фактор є найбільш протирічним і еклектичним.

2. Фактор «Я-концепція» (8,62% дисперсії). У фактор увійшли показники: самовпевненість, відображення самовідношення, самоцінність, самоприйняття, самоприв'язаність, ретельність. Даний фактор достатньо чітко виділив компоненти Я-концепції особистості, шкали компонувалися у цей детермінант нашого об'єкту дослідження, що є цілком очікуваним і підтверджено не тільки теоретичними концепціями, а і дослідженням ряду вчених.

3. Фактор «Саморозвиток» (7,96% дисперсії) включає показники: самокерівництво, самоприйняття, розвиток, воля, впевненість в собі, тверда воля. Саме саморозвиток і здатність до самоопанування є детермінуючими для будь якого особистісного становлення і росту. Показники саморозвитку майже у рівній і сильній мірі склали даний фактор.

4. Фактор «Ауторефлексія» (6,52% дисперсії) включає показники: ситуативна тривожність, особиста тривожність, рівень розвитку рефлексивності, незалежність. У даний дещо еклектичний фактор увійшли показники тривожності та рефлексивності і пояснюються нами як здатність як до переживання себе, як особистості, так і власних вчинків, дій по відношенню до оточуючого середовища. Це є потужним драйвером не тільки особистісного становлення, але і знаходження себе.

5. Фактор «Екстернальність» (6,42% дисперсії) включає показники: активне діяльне життя, матеріальне забезпечення, ефективність у справах. Є найбільш побутово-матеріальним фактором, що спрямовує особистість діяти у оточуючому формально-реальному середовищі. Є важливим інструментом здатності до забезпечення себе високою якістю життя, незалежністю від батьків, мотивацією до самостійності з однієї сторони, та оцінкою успіху і соціальної позиції виключно через матеріальні накопичення – з іншої.

Дані фактори повинні стати основою подальшої розвивальної роботи. Адже впливаючи на ці згруповані особливості ми зможемо скорегувати систему ціннісних орієнтацій студентів. Подальша наша корекційна робота заснована саме на підставі факторного аналізу через побудову та апробацію програми цілеспрямованого впливу на узгодження життєвих перспектив

Висновки і перспективи подальших досліджень. У дослідженні розглянуто проблема формування ціннісних орієнтацій як змістовної основи життєвої перспективи студентів-першокурсників. Дослідно-експериментальна робота спрямовувалася на здійснення аналізу психологічних особливостей цього процесу. Проведений статистичний аналіз отриманих емпіричних даних виокремив взаємозв'язки, тенденції та

психологічні особливості цінностей студентів.

Кореляційний аналіз дав змогу виокремити та проаналізувати компоненти цінностей студентів та їх детермінацію певними особистісними характеристиками: тривожністю, рефлексивністю, самоставленням. Доведено взаємозалежність тривожності, рефлексивності, самоставлення та ціннісних орієнтацій в юнацькому віці, що мають певний вплив на узгодження життєвих перспектив юнаків. Виокремлено ряд важливих кореляційних зв'язків. Діагностовано негативний зв'язок між шкалами: життєвої мудрості і любові; матеріального забезпечення і творчості; вихованості і широти поглядів. Цікавими позитивним зв'язком характеризуються шкали творчості та сміливості у відстоюванні думки.

За факторним аналізом виділено, названо та інтерпретовано 5 факторів розвитку ціннісної сфери студентів разом з деякими їх корелятами. Статистичний аналіз підтверджує, що дані фактори є найбільш стабільними і рівнозначними. Отримано наступний розподіл факторів.

Фактор «Соціальність» характеризує вміння соціалізуватися, тобто вміння спілкуватися, встановлювати соціальні контакти. Даний фактор включає показники шкал: замкнутість, наявність друзів, щастя інших.

Фактор «Я - концепція» характеризує особистісні якості які і формують «Я - концепцію». У фактор увійшли показники: самовпевненість, відображення самовідношення, самоцінність, самоприйняття, самоприв'язаність, ретельність.

Фактор «Саморозвиток» характеризує прагнення до власного розвитку і здатності до самоуправління. Даний фактор включає показники шкал: самокерівництво, самоприйняття, розвиток, воля, впевненість в собі, тверда воля.

Фактор «Ауторефлексія». Даний фактор включає показники шкал: ситуативна тривожність, особиста тривожність, рівень розвитку рефлексивності, незалежність. Дані шкали (тривожності та рефлексивності) характеризують здатність юнака до переживання себе, як особистості, до самоприйняття та аналізу власних вчинків, дій по відношенню до оточуючого середовища.

Фактор «Екстернальність» характеризує дії в оточуючому формально-реальному середовищі, здатність до забезпечення себе відповідною якістю життя, незалежністю від батьків, мотивацією до самостійності з однієї сторони, та оцінкою успіху і соціальної позиції виключно через матеріальні накопичення – з іншої. Даний фактор включає показники шкал: активне діяльне життя, матеріальне забезпечення, ефективність у справах.

Перспективою подальших досліджень є розробка та апробація корекційної програми, яка буде спрямована саме на розвиток виокремлених факторів, які, вважаємо, і детермінують розвиток всієї системи цінностей життєвих перспектив студентів.

Список використаних джерел

1. Щербан Т. Д. (2016) Сучасні психологічні технології підготовки фахівця. Інноваційні методи психолого-педагогічної практики у світлі євроінтеграційних процесів України : Міжнародна психолого-педагогічна конференція (14-15 квітня 2016 р.). Берегове. С. 52-60.
2. Щербан Т. Д. (2016) Проблеми професійного становлення молодого спеціаліста. Особистість у соціальному, віковому та клінічному вимірі сучасного життя : збірник наукових статей. Луцьк : Вежа-Друк. С. 377-382.
3. Мосол Н.О. (2009) Формування особистісної готовності до вибору професії психолога: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07; Київ. 20 с.
4. Панок В. Г. (1998) Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого психолога. Практична психологія та соціальна робота. № 4,5.
5. Пов'якель Н.І. (2008) Професіогенез мислення психолога-практика в системі вищої школи: [монографія]. Вид. 2, випр. і доп. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. 298 с.

6. Титаренко Т.М. (2003) Життєві домагання і професійне становлення особистості практичного психолога. Практична психологія та соціальна робота. № 4. С. 21-23.
7. Чепелева Н.В. (1997) Процессы понимания и интерпретации в деятельности практического психолога. Практична психологія: теорія, методи, технології. Київ: Ніка-Центр. С. 102-108.
8. Романюк Л. В. (2009) Дослідження цінностей в моніторингу якості вищої освіти: засоби, технології та перспективи. Вища освіта України. Дод. 4, Т. IV(16). С. 440-445.

References

1. Shcherban, T.D. and Hoblyk, V.V. (2016) [Modern psychological technologies of specialist training] Suchasni psykholohichni tekhnolohiyi pidhotovky fakhivtysya. Innovaciini metody psyhologo-pedagogichnoyi praktyky u svitli yevrointegracijnyh procesiv Ukrayiny` : Mizhnarodna psyhologo-pedahohichna konferencia (Berehove, April 14-15 kvitnia 2016 r.), Berehove. S.52-60
2. Shcherban, T.D. and Shcherban, H.V., (2016) [Problems of professional development of young specialist] Problemy profesijnogo stanovlennya molodoho spetsialista. Osobystist u socialnomu, vikovomu ta klinichnomu vymiri suchasnoho zhyttia : zbirnyk naukovykh statei. Lutsk. Vezha - Druk S. 377-382.
3. Mosol, N.O. (2009) [Formation of personal readiness to choose the profession of psychologist] Formuvannya osobystisnoyi hotovnosti do vyboru profesiyi psykholoha: avtoief. dis. ... kand. psyhol. n. Kyiv.22 s.
4. Panok, V.H. (1998) [Conceptual approaches to personality formation of practicing psychologist] Kontseptual'ni pidkhody do formuvannya osobystosti praktykuyuchoho psykholoha. Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. № 4,5.
5. Pov'yakel', N.I. (2008) [Professional psychogenesis of the thinking of a psychologist-practitioner in the higher education system] Profesiöhenez myslennya psykholoha-praktyka v systemi vyshchoyi shkoly. Vyp. 2, vupr. i dop. Kyiv: NPU named after M.P. Drahomanov.298s.
6. Tytarenko, T.M. (2003) [Life claims and professional development of the personality of a practical psychologist] Zhyttyevi domahannya i profesiyne stanovlennya osobystosti praktychnoho psykholoha. Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. № 4, S. 21-23.
7. Chepeleva, N.V. (1997) [The processes of understanding and interpretation in the activities of a practical psychologist]. Protsessy ponymanunya u ynterpretatsyy v deyatelnosti praktycheskoho psykholoha. Praktychna psykholohiia: teoriia, metody, tekhnolohii. Kyiv: Nika-Tsentr. S. 102-108.
8. Romanyuk, L.V. (2009) [Values research in monitoring the quality of higher education: tools, technologies and perspectives] Doslidzhennya tsinnostey v monitorynhu yakosti vyshchoyi osvity: zasoby, tekhnolohiyi ta perspektyvy. Vyscha osvita Ukrainy. Dod. 4.T. IV(16), S.440-445.

Цель представленного исследования заключается в эмпирическом исследовании психологических особенностей развития ценностей жизненных перспектив студентов. Проведенный корреляционный анализ полученных эмпирических данных доказал взаимозависимость тревожности, рефлексивности, самооотношения и ценностных ориентаций в юношеском возрасте, имеющих определенное влияние на согласование жизненных перспектив юношей. Факторный анализ позволил выделить факторы развития ценностной сферы студентов: «социальность»; «Я - концепция»; «Ауторефлексия»; «Экстернальность». Перспективой дальнейших исследований является разработка и апробация коррекционной программы, которая будет направлена на развитие выделенных факторов что детерминирует развитие всей системы ценностей жизненных перспектив студентов.

Ключевые слова: профессиональное обучение, детерминация, ценностная сфера, психодиагностические методы, коррекционная программа.

The problem of planning the future is especially relevant for the individual during student years. During this period a person is responsible not only for the formation of own semantic definition, but also for its implementation. The process of competent vocational training in higher education institutions should form "soft skills". Values activate the cognitive, professional and personal activity of the individual, which is the basis of "soft skills". Therefore, the decisive process in the development of the personality of a specialist getting specialty is the process of forming the system of values. The problem of the formation of value orientations as a meaningful basis of life perspective in adolescence has been considered by many researchers. There is not enough information in the psychological literature about the influence of the educational-professional process at the university on the formation of the system of life values. The purpose of the study is to empirically study the psychological development of value features by students. To solve the objectives there have been used: psycho-diagnostic methods; methods of mathematical statistics. The statistical analysis of the empirical data highlighted the relationships, trends and psychological characteristics of students' values. Correlation analysis made it possible to identify and analyze components of students' values and their determination by personal characteristics: anxiety, reflexivity, self-esteem. The interdependence of anxiety, reflexivity, self-esteem and value orientations in adolescence, which have some influence on the reconciliation of life prospects of the young have been proved. We have diagnosed negative relations between: life wisdom and love; material support and creativity; upbringing and breadth of views. Factor analysis has identified names and interpreted the factors in the development of students' value sphere. Statistical analysis confirms that these factors are the most stable and equivocal. The prospect of further research is the development and validation of a correction program that will focus on the specific factors that determine the development of the entire system of students' values regarding their life prospects.

Key words: vocational training, determination, value sphere, psychodiagnostic methods, correction program.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>